

ΕΤΗΣΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής

Γράφουν

Κώστας Γουλιάμος
Κωστάκης Κωνσταντίνου
Κωνσταντίνος Στυλιανού
Νίκος Μούδουρος και Γεωργιάνα Νεοκλέους
Ρίτα Παναούρα
Μιχάλης Ν. Μιχαήλ
Ζήνωνας Τζιάρρας
Μαρίνα Οικονομίδου

Εκδοτική Επιμέλεια
Ινστιτούτο Ερευνών ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

2023

Επιμέλεια:

Ινστιτούτο Ερευνών Προμηθείας

Σχεδιασμός:

Ινστιτούτο Ερευνών Προμηθείας

Εκτύπωση:

Print XPress

Έκδοση Ινστιτούτου Ερευνών Προμηθείας

ISSN 2421-7700

© Copyright

Εκδόσεις Ινστιτούτου Ερευνών ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Καθ. Κώστας Γουλιάμος

*(Πρώην Πρύτανης Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου,
Τακτικό Μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών)*

Από την κουλτούρα κρίσης στην κουλτούρα φόβου 7

Κωνστάκης Κωνσταντίνου

(Αν. Καθηγητής Πολιτικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Frederick)

**Επιτάχυνση της Διαδικασίας Διαμόρφωσης Πολυπολικού Διεθνούς Συστήματος:
ΗΠΑ - ΡΩΣΙΑ - ΚΙΝΑ τα κύρια κέντρα ισχύος, σε σταυροδρόμι η Ευρωπαϊκή Ένωση,
ενώ αναδύονται και σημαντικά περιφερειακά κέντρα ισχύος 21**

Κωνσταντίνος Στυλιανού

(Διδάκτορας Πολιτικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κύπρου)

**Η κρίση του καπιταλισμού ως αυτοκαταστροφή του:
μια εμβάθυνση στην αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας 45**

Νίκος Μούδουρος

*(Λέκτορας στο Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Κύπρου, Μέλος Διοικητικού Συμβουλίου Ινστ. Ερευνών ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ)*

Γεωργιάνα Νεοκλέους

*(Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών Πανεπιστημίου
Κύπρου)*

**Από το παλιό στο νέο οικονομικό μοντέλο; Οι αναζητήσεις
Ερντογάν στην μετά-πανδημική εποχή» 75**

Ρίτα Παναούρα

(Καθηγήτρια Μαθηματικής Εκπαίδευσης, Frederick University)

**Η «διαχρονικότητα» των εισηγήσεων του M. Friedman
για τη δημόσια εκπαίδευση 95**

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

«Διεκδικώντας την πατρίδα.

Η Τουρκοκυπριακή αντιπολίτευση την περίοδο 1964-2004» 111-126

Γράφουν:

Μιχάλης Ν. Μιχαήλ

(Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Τουρκικών Σπουδών Παν. Κύπρου) **112**

Ζήνωνας Τζιάρρας

(Λέκτορας στο Τμήμα Τουρκικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κύπρου) **117**

Μαρίνα Οικονομίδου

(Διευθύντριας Εφημερίδας «Η Καθημερινή» Κύπρου) **121**

Σημ.: Το περιεχόμενο των κειμένων της παρούσας έκδοσης αποτελεί προσωπική άποψη
έκαστου συγγραφέα και δεν δεσμεύει καθ' οιονδήποτε τρόπο το Ινστιτούτο Ερευνών Προμηθέας.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

στο βιβλίο του Νίκου Μούδουρου

Διεκδικώντας την πατρίδα.

Η Τουρκοκυπριακή αντιπολίτευση την περίοδο 1964-2004

Εκδόσεις Ψηφίδες

Γράφουν

Μιχάλης Ν. Μιχαήλ

Ζήνωνας Τζιάρρας

Μαρίνα Οικονομίδου

Μιχάλης Ν. Μιχαήλ,

*Αναπλ. Καθηγητής Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Κύπρου*

Η έκδοση του συναδέλφου Νίκου Μούδουρου, *Διεκδικώντας την πατρίδα. Η Τουρκοκυπριακή αντιπολίτευση την περίοδο 1964-2004*, πρόκειται για ένα σημαντικό βιβλίο για την ιστορία της Κύπρου, αποτέλεσμα έρευνας και κόπων πολλών ετών. Η πρώτη μου επισήμανση είναι ότι το βιβλίο αυτό, τόσο εξαιτίας της θεματικής που καλύπτει όσο και εξαιτίας των πηγών και της ανάλυσής του συγγραφέα, είναι πολύ σημαντικό για τρεις κυρίως λόγους.

Πρώτον, η ανάλυση του Νίκου Μούδουρου, καλύπτει όχι απλά ένα κενό, αλλά ένα θέμα και μια περίοδο που εντέχνως διατηρήθηκε για την Ελληνοκυπριακή κοινότητα στο σκοτάδι. Ουσιαστικά, εδώ και περισσότερο από ένα αιώνα, οι εξελίξεις στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα δεν αποτελούν μέρος της έρευνας Ελληνοκυπρίων ερευνητών. Αποτέλεσμα αυτού είναι η επικράτηση αφηγημάτων και στερεοτύπων που στόχο έχουν την παρουσίαση συγκεκριμένης εικόνας για την Τουρκοκυπριακή κοινότητα, μιας εικόνας που υπακούει πολύ περισσότερο στους στόχους αυτών που την επινοούν παρά στην πραγματικότητα. Επιπρόσθετα, η έρευνα του Νίκου βασίζεται σε τουρκικές και τουρκοκυπριακές πρωτογενείς πηγές, γεγονός που προσδίδει στην ανάλυσή του μια ουσιαστική τεκμηρίωση.

Δεύτερον, αποτέλεσμα αυτής της διατήρησης της Τουρκοκυπριακής κοινότητας και των εξελίξεων της στο σκοτάδι, είναι η κυριαρχία ενός ιδιαίτερα προβληματικού στοιχείου εντός της Ελληνοκυπριακής κοινότητας – ότι η ιστορία των Τουρκοκυπρίων και η μελέτη της

κοινότητας δεν ανήκει στο πλαίσιο της Κυπριακής ιστορίας. Η επισήμανση του Νίκου ότι η απουσία των Τουρκοκυπρίων στην Ε/κ πραγματικότητα είτε ως άτομα, είτε ως κοινότητα ή ιδεολογικές ομάδες είναι εκκωφαντική (σ. 27), περιγράφει με ακρίβεια την πραγματικότητα.

Ένας *τρίτος* λόγος γιατί η έκδοση αυτή είναι πολύ σημαντική είναι το γεγονός ότι αναλύει αλλά και τεκμηριώνει ένα ιστορικό δεδομένο, ένα δεδομένο όμως που δεν λαμβάνεται πάντοτε υπόψη. Καμιά κοινωνία και καμιά κοινότητα δεν είναι μονοδιάστατη και χωρίς διαφορετικές ομάδες με διαφορετικούς ιδεολογικούς προσανατολισμούς. Η ύπαρξη διαφορετικών συνόλων, οι διαφορετικοί στόχοι και προσανατολισμοί της κάθε ομάδας, η σύγκρουση μεταξύ τους, είναι το στοιχείο που κινεί την ιστορία, το στοιχείο που δημιουργεί εξελίξεις. Η παραγκώνιση αυτού του στοιχείου από την κάθε ανάλυση δεν είναι τίποτα άλλο παρά παραγκώνιση της ίδιας της ιστορίας. Έτσι και η Τουρκοκυπριακή κοινότητα, στο βιβλίο του Νίκου Μούδουρου, δεν αντιμετωπίζεται ως ένα σύνολο χωρίς εσωτερικές διαφοροποιήσεις αλλά ως ένα σύνολο με έντονες εσωτερικές διαφοροποιήσεις, μια πραγματικότητα που ενώ είναι η φυσιολογική κατάσταση στην ιστορία πολλές φορές δεν προβάλλεται και δεν αναλύεται, είτε θελημένα είτε άθελα. Ας μην ξεχνάμε και τη φράση του Νίκου Πουλαντζά, ότι σε μια κοινωνία δεν υπάρχει μόνο ένας πολιτισμός γιατί μια κοινωνία είναι διαιρεμένη σε αντιμαχόμενες τάξεις.

Για αυτούς τους τρεις λόγους το βιβλίο του Νίκου Μούδουρου ανοίγει με την έκδοσή του ένα μεγάλο παράθυρο, ένα παράθυρο για όλους μας για να δούμε και να κατανοήσουμε την ίδια την ιστορία της Κύπρου στο σύνολό της και όχι αποσπασματικά, για να κατανοήσουμε την ίδια την ιστορία μας μακριά από στερεότυπα και αφηγήματα επινοήσεις.

Στο βιβλίο του το οποίο είναι η ιστορία της παρουσίας της αντιπολίτευσης ανάμεσα στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα, ξεκινώντας από την περίοδο μετά τις συγκρούσεις του 1964 και φθάνοντας μέχρι και το 2004, ο Νίκος Μούδουρος παρακολουθεί και αναλύει μια πορεία δεκαετιών η οποία μοιάζει να έχει σταθερά και ρευστά σημεία. Σταθερά σημεία είναι κυρίως η θέληση της Αντιπολίτευσης για επίλυση του Κυπριακού και λειτουργία ενός κοινού κράτους, μιας κοινής πατρίδας όπως αναφέρεται και στον τίτλο του βιβλίου, που θα εκφράζει και τις δύο κοινότητες στο νησί, η υιοθέτηση μιας αντι-εθνικιστικής ρητορικής και δράσης και κυρίως, η προβολή και προώθηση ενός αξιακού στοιχείου της Αριστεράς, του πολιτισμού της μη βίας. Ρευστά σημεία φαίνεται να είναι η πολυπλοκότητα των σχέσεων που αναπτύσσονται τόσο εντός της κοινότητας όσο και με θεσμούς της Τουρκίας οι οποίοι προωθούν μια εντελώς διαφορετική πολιτική καταλήγοντας να ομηροποιούν την ίδια την κοινότητα.

Ο Μούδουρος πολύ σωστά ορίζει αρχικά τι εννοούμε με τον όρο τουρκοκυπριακή αντιπολίτευση και επισημαίνει ότι είναι στην ουσία *ένα συγκεκριμένο ιδεολογικό και πολιτικό σύνολο δρώντων που κατέθεσαν με διαφορετικούς τρόπους τη διαφωνία τους με την πολιτική της διχοτόμησης της Κύπρου, ένα σύνολο που καταγράφεται ως η αντίδραση ενάντια στις στρατηγικές της Τουρκίας και της τουρκοκυπριακής εθνικιστικής ελίτ που είχαν ως στόχο την οριστικοποίηση της διχοτόμησης της Κύπρου (σ. 30).*

Θέτοντας το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας του, ο Νίκος Μούδουρος αναλύει τον ρόλο της Τουρκίας στην Κύπρο η οποία φαίνεται ότι μετά το 1974 επιδιώκει μια μορφή κανονικοποίησης της παρουσίας της στο νησί και εμπέδωση μιας ιεραρχικής σχέσης εξουσίας με την Τ/κ κοινότητα. Ταυτόχρονα, εξετάζεται η πραγματικότητα που επιβάλλει η Τουρκία ως ένα ιδιότυπο καθεστώς εξαίρεσης το οποίο ενώ από τη μια εμφανίζεται ως η κανονικότητα, από την άλλη η ίδια η

ύπαρξη της Τ/κ αντιπολίτευσης επιβάλλει την κατανόησή του ως μη κανονικότητα, ως κάτι που δεν μπορεί να εκλαμβάνεται ως μόνιμο δηλαδή.

Εστιάζοντας στις εξελίξεις εντός της ίδιας της κοινότητας, ο συγγραφέας αναλύει τον τρόπο με τον οποίο συγκροτούνται, εντός των θυλάκων αρχικά, τόσο το καθεστώς εξαίρεσης όσο και οι αντιπολιτευτικές τάσεις εντός των Τ/κ. Τάσεις που φαίνονται να σχηματοποιούνται ως ο αντίποδας στο κυρίαρχο ιδεολογικό πλαίσιο εντός της κοινότητας που δεν είναι άλλο από το πλαίσιο του εθνικισμού. Η έξοδος από τους θύλακες και η προσπάθεια οργάνωσης και λειτουργίας δομών εξουσίας εντός της κοινότητας και του χώρου που ελέγχει η Τουρκία, αποτελούν το επόμενο μέρος του βιβλίου. Παράλληλα, στο ίδιο μέρος αναλύεται η πολιτική και κοινωνική οργάνωση ανάμεσα στους Τ/κ καταγράφοντας την εμφάνιση κομμάτων και συντεχνιών. Επισημαίνεται η κορύφωση της δυναμικής της Τ/κ αντιπολίτευσης η οποία φαίνεται να είναι κοντά στην προοπτική μιας διαφορετικής διακυβέρνησης, πραγματικότητα την οποία ακυρώνει τελικά η Τουρκία. Η ανακήρυξη του ψευδοκράτους αναλύεται ως μια δυναμική εξέλιξη η οποία φαίνεται να έχει διαφορετική ανάγνωση από τις πολιτικές δυνάμεις εντός της κοινότητας εφόσον ανάλογα με το ιδεολογικό στίγμα της κάθε δύναμης, οι έννοιες ανεξαρτησία και αυτοδιάθεση ερμηνεύονται διαφορετικά.

Σε μια τέτοια πολιτική και ιδεολογική πολυπλοκότητα ο συγγραφέας αναλύει στη συνέχεια την προσπάθεια της Τουρκίας για ένα νεοφιλελεύθερο μετασχηματισμό της Τ/κ κοινότητας και του χώρου που ελέγχει και την αντίδραση της Τ/κ αντιπολίτευσης σε αυτή την προσπάθεια, αντίδραση η οποία προβάλλει την κυπριακότητα του χώρου αλλά και της κοινότητας ως άμυνα στην επιβολή ενός νεοφιλελεύθερου πλαισίου.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της Τουρκίας στο νέο διεθνές πλαίσιο επιφέρει και τον επαναπροσδιορισμό της ίδιας της κοινότητας εκ μέρους της Τουρκίας και την παράλληλη πορεία των εθνικιστικών δυνάμεων εντός της κοινότητας με το όραμα της Άγκυρας για νομιμοποίηση του ρόλου του ψευδοκράτους. Η νέα αυτή πραγματικότητα φαίνεται να επιβάλλει ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας της Τ/κ αντιπολίτευσης μέσα στο οποίο καλείται να αναζητήσει συμμαχίες σε μια προσπάθεια ανακοπής του πλήρους ελέγχου από την Τουρκία. Η οικονομική κρίση στην Τουρκία και η επιβολή μιας νέας μορφής εξάρτησης της κοινότητας από την Τουρκία αναλύεται ως το πλαίσιο εντός του οποίου η Τ/κ αντιπολίτευση αναδιοργανώνεται και σταδιακά συγκροτείται ένα ευρύτερο μέτωπο αντίδρασης στις πολιτικές της Τουρκίας. Η συγκρότηση αυτού του ευρύτερου μετώπου φαίνεται να συμπίπτει με τις προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού Προβλήματος εκ μέρους του ΟΗΕ και την κατάθεση συγκεκριμένου σχεδίου λύσης, σχέδιο το οποίο η πλειοψηφία της κοινότητας ψηφίζει.

Αναλύοντας αυτή την μακρά πορεία της Τ/κ αντιπολίτευσης στο βιβλίο του, ο Νίκος Μούδουρος, αναδεικνύει το προφανές στην ιστορία αλλά μη προφανές στην ελληνοκυπριακή ανάγνωση της ιστορίας. Ότι η κοινότητα δεν είναι μια μονοδιάστατη πραγματικότητα, έχει έντονες εσωτερικές διαφοροποιήσεις και συγκρούσεις με κύριο άξονά τους την αντίληψη για το μέλλον του χώρου, το μέλλον της Κύπρου δηλαδή. Ο τουρκικός εθνικισμός συγκρούεται με την κυπριακότητα που προβάλλει η αντιπολίτευση, ο νεοφιλελευθερισμός συγκρούεται με την προσπάθεια απεξάρτησης από την Τουρκία μέσω της λύσης του Κυπριακού και το κοινό κυπριακό κράτος με τους Ελληνοκύπριους.

Ζήνωνας Τζιάρρας,

*Λέκτορας Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Κύπρου*

Πριν προχωρήσω στην παρουσίαση του βιβλίου του Νίκου Μούδουρου, *Διεκδικώντας την Πατρίδα* από τις εκδόσεις Ψηφίδες, θα σημειώσω κάποια πράγματα για τον συγγραφέα. Αυτό το οποίο κάνει ο Νίκος ως πανεπιστημιακός-ερευνητής, και ο τρόπος με τον οποίο το κάνει, δεν είναι κάτι που συναντούμε συχνά και δεν είναι κάτι το οποίο πρέπει να θεωρούμε δεδομένο στην εποχή που ζούμε. Σε μια εποχή όπου το εύκολο, το γρήγορο, το άκριτο, το επιφανειακό, είναι η νόρμα, ο Νίκος Μούδουρος επιλέγει να μπαίνει στη διαδικασία της εξονυχιστικής έρευνας και της λεπτομερούς καταγραφής και ανάλυσης κάποιων πολύ σημαντικών γεγονότων και φαινομένων. Συνεπώς, διανοούμενους και συγγραφείς όπως τον Νίκο, τους έχουμε ανάγκη μήπως και στο τέλος δεν καταντήσει η συνείδηση μας όπως τις φιλτραρισμένες φωτογραφίες του Instagram ή τα ανόητα βίντεο των 15 δευτερολέπτων στο TikTok με τα εκατομμύρια likes.

Το τελευταίο βιβλίο του Νίκου είναι, χωρίς υπερβολή, ιστορικής σημασίας. Και είναι τέτοιας σημασίας ακριβώς διότι ανοίγει το «μαύρο κουτί» αυτού που ονομάζουμε Τουρκοκυπριακή κοινότητα. Στις Διεθνείς Σχέσεις, που είναι το δικό μου πεδίο, η λογική του «μαύρου κουτιού» εφαρμόστηκε – τουλάχιστον από μια συγκεκριμένη σχολή σκέψης – κατά κόρον στην ανάλυση των δυναμικών του διεθνούς συστήματος και της συμπεριφοράς των κρατών κατά το μεγαλύτερο μέρος του Ψυχρού Πολέμου και επιβιώνει μέχρι και σήμερα. Δέχτηκε όμως σφοδρή επιστημονική κριτική μέσα από τα χρόνια διότι μεταχειριζόταν το Κράτος ως έναν ενιαίο, περίπου μονολιθικό δρώντα, ο οποίος λειτουργεί πάντοτε με ορθολογικούς όρους. Με κάποιες διαφοροποιήσεις, αυτή είναι σε μεγάλο βαθμό η λογική με την οποία εμείς, οι Ελληνοκύπριοι, εξετάζουμε την Τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Ο φακός μέσα από τον οποίο βλέπουμε τους Τουρκοκύπριους είναι, είτε αυτός που αφορά τη σχέση τους με την Τουρκία (ερμηνεύοντάς τους συνήθως ως άβουλα υποχείρια της Άγκυρας), είτε αυτός που αφορά τη σχέση τους μαζί μας και ιδιαίτερα στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για την επίλυση του Κυπριακού. Φυσικά αυτές οι διαστάσεις υπάρχουν και χρειάζεται να αναλύονται. Εξου και το βιβλίο του Νίκου Μούδουρου δεν τις παραγνωρίζει. Ωστόσο, συνειδητά, με προσήλωση, και διαλεκτικά, ο Νίκος αποδίδει στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα την ιστορική υποκειμενικότητα που δικαιούται – σε αντίθεση με την μεταχείρισή της, όπως είπα προηγουμένως, ως αντικείμενου της Ιστορίας, δηλαδή ως ενός είδους «μαύρου κουτιού».

Διαβάζοντας μάλιστα το βιβλίο, θα δείτε ότι η καταγραφή και στοιχειοθέτηση των γεγονότων είναι εξίσου επίπονη με την ίδια την εξέλιξη της ιστορικής πραγματικότητας. Θα ανακαλύψετε επίσης και άλλες «υποκειμενικότητες» εντός της Τουρκοκυπριακής κοινότητας. Θα δείτε να εκτυλίσσονται μπροστά σας όλες οι ιδεολογικές και πολιτικές αποχρώσεις από τη Δεξιά μέχρι την Αριστερά που ως χώροι ήταν και παραμένουν δυναμικοί. Μέσα από την αφήγηση αναδύεται ξεκάθαρη, προφανής αλλά σχεδόν τραγική η προσπάθεια της τουρκοκυπριακής αντιπολίτευσης να αντισταθεί στην αναπαραγωγή της εξουσίας και της κυριαρχίας των εθνικιστικών ελίτ οι οποίες επικουρούνταν πολύ συχνά από την Άγκυρα.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι, για παράδειγμα, η ανάλυση της περιόδου μεταξύ της εγκαθίδρυσης του λεγόμενου «Τουρκοκυπριακού Ομόσπονδου Κράτους» το 1975 και της ανακήρυξης της λεγόμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείας Κύπρου» το 1983. Μέσα από τις τότε συζητήσεις, αντιπαραθέσεις και πολιτικές διεργασίες, θα παρακολουθήσετε και τη θεμελίωση του ιδεολογήματος και αφηγήματος περί δύο ξεχωριστών λαών και κυριαρχιών στην

Κύπρο, τη μετουσίωσή του στη συγκρότηση των τουρκοκυπριακών διοικητικών δομών και στις θέσεις για το Κυπριακό, καθώς και την αμφισβήτησή του από την αντιπολίτευση. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η λεπτομερής ανάλυση της πολιτικής οικονομίας της Τουρκοκυπριακής κοινότητας, οι ιδεολογικές θεωρήσεις, διαφοροποιήσεις και ζυμώσεις εντός της Τουρκίας αναφορικά με την κοινότητα, και πολλά άλλα που δεν έχω χρόνο να αναφέρω με λεπτομέρεια.

Το βιβλίο του Νίκου Μούδουρου είναι ένα «πολυβόλο πληροφοριών». Αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό του συγγραφέα που το βρίσκει κανείς, για παράδειγμα, και στο πρώτο του βιβλίο για τον *Μετασχηματισμό της Τουρκίας*. Δεν υπάρχει σελίδα χωρίς παράθεση πηγών και υποσημειώσεων, ρητορικών, δημογραφικών, οικονομικών, αρχειακών, στατιστικών και άλλων στοιχείων, ενώ μόνον η βιβλιογραφία αριθμεί περί τις 40 σελίδες. Το πρωτογενές υλικό είναι πρωτοφανές τόσο σε ποσότητα όσο και σε ποιότητα ενώ στο μεγαλύτερο του μέρος είναι στην τουρκική γλώσσα – και αυτό είναι, φυσικά, κρίσιμης σημασίας.

Για τους πιο πάνω λόγους, θεωρώ ότι το βιβλίο θα μπορούσε να έχει και έναν εναλλακτικό και πιο φιλόδοξο τίτλο όπως, για παράδειγμα, *Ιστορία της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας 1964-2004*. Ακριβώς διότι, τελικά, αυτό που καταφέρνει ο Νίκος, δεν είναι μόνο να φέρει στο φως – για πρώτη φορά στην ελληνόφωνη αλλά και διεθνή βιβλιογραφία – τους αγώνες της τουρκοκυπριακής αντιπολίτευσης απέναντι στις δυναμικές της διχοτόμησης (που είναι και ο βασικός άξονας του βιβλίου), αλλά και να καταγράψει – συνολικά και πολυεπίπεδα θα έλεγα – την ιστορία της κοινότητας. Χωρίς εμπάθειες και παρωπίδες, αλλά μάλλον με τα όσα μας μεταφέρουν τα στοιχεία, τα δεδομένα και οι πηγές, δηλαδή ακριβώς όπως προβλέπεται για έναν ιστορικό που σέβεται τον εαυτό του, τον αναγνώστη του, αλλά και την ίδια την Ιστορία.

Επειδή, λοιπόν, η αναζήτηση της ιστορικής πραγματικότητας ισοδυναμεί με την αναζήτηση της Αλήθειας, και επειδή πιστεύω ακράδαντα πως η Αλήθεια όντως ελευθερώνει, μου φαίνεται πως το βιβλίο του Νίκου Μούδουρου *Διεκδικώντας την Πατρίδα* ανοίγει και μια πόρτα. Είναι πρώτιστα μια πόρτα συνειδησιακή που μας καλεί, όμως, σε έναν αναστοχασμό σχεδόν υπαρξιακό – πρώτα προσωπικό και μετά συλλογικό. Έναν αναστοχασμό που μέσα από το «χθες» και την «αποκάλυψη» του «Άλλου» θέτει στο επίκεντρο το «αύριο» και τη διερεύνηση του δικού μας εαυτού.

Είναι αδύνατον να ξεχάσουμε ή να μειώσουμε τον ρόλο και τις προεκτάσεις της τουρκικής κατοχής. Είναι όμως επίσης αδύνατον να φανταστούμε ένα κοινό κράτος χωρίς κάποια μορφή συνεργασίας και συνύπαρξης μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Χωρίς να παραγνωρίζουμε τις όποιες άλλες προσπάθειες και τα όποια άλλα εργαλεία έχουμε στη διάθεσή μας, η Τουρκοκυπριακή κοινότητα, ή καλύτερα κάποιες δυνάμεις εντός της, θα μπορούσαν να ήταν βασικός μας σύμμαχος απέναντι στις δυνάμεις της κατοχής και της επικυριαρχίας, αλλά και υπέρ ενός κοινού μέλλοντος. Ο συμβιβασμός με το status quo – που περιλαμβάνει σε επίπεδο συνείδησης και σκέψης την ανάγνωση της Τουρκοκυπριακής κοινότητας ως μιας ομογενοποιημένης πολιτικά οντότητας – δεν ισοδυναμεί απλώς με την αποδοχή μια διχοτομικής πραγματικότητας. Ταυτόχρονα δημιουργεί ή αναπαράγει μέσα μας ένα ανυπέρβλητο αδιέξοδο που μας οδηγεί νομοτελειακά στη ματαίωση. Υπό αυτό το πρίσμα και σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες θλιβερές σκέψεις και προοπτικές, το βιβλίο *Διεκδικώντας την Πατρίδα* του φίλου Νίκου Μούδουρου θα μπορούσε να ιδωθεί και ως μια αχτίδα ελπίδας.

Μαρίνα Οικονομίδου,

Διευθύντρια Εφημερίδας «Η Καθημερινή» Κύπρου

Λένε πως μια εικόνα ισοδυναμεί με χίλιες λέξεις. Και όσο ανορθόδοξο κι αν ακούγεται αυτό, σε μία παρουσίαση ενός βιβλίου 500 σελίδων με στοιχεία και ιστορικά γεγονότα, η φωτογραφία στο εξώφυλλο του βιβλίου «Διεκδικώντας την πατρίδα» αποτελεί την πρώτη απάντηση στο θεμελιακό ζήτημα που θέτει ο Νίκος Μούδουρος. Την απόδειξη ότι οι Τ/κ διεκδικούν την πατρίδα τους. Η φωτογραφία που απεικονίζει την κηδεία του Τ/κ δημοσιογράφου Κουτλού Ανταλί να μετατρέπεται σε μαζικό κίνημα αποτελεί σύμφωνα με τη Γενί Ντουζέν μία από τις πιο πονεμένες αλλά και αξιοπρεπείς στιγμές της ιστορίας της τ/κ κοινότητας. Η δολοφονία του από Τούρκους πράκτορες τον Ιούλιο του 1996, γέννησε την εξέγερση στην τ/κ κοινότητα. Η τ/κ κοινωνία βεβαίως έβραζε για καιρό, καθώς η πλήρης επικράτηση της Δεξιάς και η άνοδος του εθνικισμού, έκαναν τις δυνάμεις που επεδίωκαν ομοσπονδία να νιώθουν πως βρίσκονται σε ένα καθεστώς καταδίωξης. Αυτό το αίσθημα λοιπόν της καταδίωξης, ένωσαν να επιβεβαιώνεται με τον θάνατο του Ανταλί. Ενός από τους πιο συνεπείς υπερασπιστές της κυπριακής ταυτότητας των Τ/κ. Ενός από τους μεγαλύτερους επικριτές της παρεμβατικής πολιτικής της Άγκυρας. Και σίγουρα, ενός από τους μεγαλύτερους οπαδούς της πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής αυτονομίας. Της μετατροπής των Τ/κ από αντικείμενα της ιστορίας, σε διαμορφωτές της ιστορίας.

Ο θάνατός του λοιπόν ενίσχυσε και την αμφιβολία για τον ρόλο της Τουρκίας ως εγγυήτριας δύναμης και παράγοντα ασφάλειας. Ενίσχυσε και το αίσθημα ότι κανένας δεν ενδιαφερόταν για τις απόψεις και την κουλτούρα τους. Ότι ήταν απλώς μέρος των στρατηγικών υπολογισμών και συμφερόντων της Άγκυρας.

Οι Τ/κ διεκδικούσαν συνεπώς τον σεβασμό τους με το σύνθημα, «οι νησιώτες δεν πεθαίνουν». Ένα σύνθημα που παρέπεμπε βεβαίως στο επίθετο του Ανταλί, αλλά κυρίως επισφράγιζε αυτό που επεδίωκε η τ/κ Αριστερά: να διεκδικήσει την πατρίδα που της ανήκει, καθώς με τον όρο νησιώτες διαχώριζαν τους εαυτούς τους από τους υπόλοιπους Τούρκους.

Αν υιοθετήσουμε βεβαίως την Μαρξιστική θεωρεία της ιστορίας, αυτό που διαπιστώνεται στην τ/κ κοινότητα είναι μία σπειροειδής εξέλιξη της ιστορίας. Όσο μεγάλο κι αν ήταν το συλλαλητήριο στην κηδεία Ανταλί, όσο κι αν οι αντιπολιτευτικές δυνάμεις στην τ/κ κοινότητα προχώρησαν σε διεκδικήσεις, υπήρξαν πισωγυρίσματα, που δεν είναι άσχετα και με τις εξελίξεις τόσο στην Τουρκία όσο και στην ε/κ πλευρά. Χρειάστηκε χρόνος ώστε το τουρκοκυπριακό μαράζι, όπως το καταγράφει ο συγγραφέας, να εκτονωθεί και να μετατραπεί σε μία μεγάλη εξέγερση. Λίγα χρόνια για παράδειγμα μετά το μεγάλο συλλαλητήριο από τον θάνατο Ανταλί, η Δεξιά εξακολουθούσε να επικρατεί και η εθνικιστική ρητορική να ενισχύεται. Ο Έρογλου επαναλάμβανε πως δεν μπορούσαν να ξεκινήσουν οι συνομιλίες αν δεν αναγνωριζόταν το ψευδοκράτος ως το δεύτερο κυρίαρχο κράτος στην Κύπρο και ο Ντενκτάς προειδοποιούσε πως δεν πρόκειται να καθίσει στο τραπέζι των συνομιλιών και να συμπεριφέρεται πως δεν έχει το κράτος του. Μία κατάσταση που μας παραπέμπει εν πολλοίς στα σημερινά δεδομένα. Όμως όσο κι αν η εθνικιστική ρητορική ενισχυόταν όσο κι αν προωθείτο η διχοτομική προσέγγιση από την ηγεσία της κοινότητας, προφανώς δεν γινόταν αντιληπτό το τι εκτυλίσσετο μέσα στην ίδια την κοινωνία εκείνη την εξαετία του 1998 με 2004. «Βαθμιαία» όπως αναφέρει ο συγγραφέας «οδήγησε την πλειοψηφία της τ/κ κοινότητας να μεταβεί από τη σιωπηλή δυσaráσκεia στη μαζική πολιτικοποίηση της βούλησης για ανατροπή του στάτους κβο». Η εξάρτηση από τις τουρκικές κρατικές χρηματοδοτήσεις ενισχύονταν κατακόρυφα, οι

οργανωμένοι τ/κ δάσκαλοι άρχισαν να βρίσκονται καθημερινά στους δρόμους ενάντια στην κατάρρευση του εκπαιδευτικού συστήματος και το τραπεζικό σύστημα κατέρρεε. Όλο αυτό οδήγησε σταδιακά στην αμφισβήτηση της λειτουργίας του ψευδοκράτους αλλά και στην ενδυνάμωση των αντιπολιτευτικών τάσεων.

Η ενίσχυση της αντιπολίτευσης, οι διαδηλώσεις και οι ανησυχίες ότι οι Τ/κ θα μετατραπούν σε απάτριδες, αντιμετωπίστηκαν από την Δεξιά ως μορφή προδοσίας. Όποιος αντιδρούσε στο καθεστώς θεωρείτο κατάσκοπος και θιασώτης των ελληνοκυπριακών δυνάμεων. Σε αυτό ακριβώς το σκηνικό, η αντιπολίτευση, η οποία έβγαине μαζικά στους δρόμους, προχώρησε με την πλατφόρμα «Αυτή η χώρα είναι δική μας» διεκδικώντας συγκεκριμενοποίηση της πρωτοβουλίας του ΟΗΕ για λύση του κυπριακού αλλά και αλλαγή στάσης της Τουρκίας. Αυτές ακριβώς οι διεκδικήσεις των Τ/κ φαίνεται πως επηρέασαν τον Ραούφ Ντενκτάς να αναλάβει πρωτοβουλία συνάντησης με τον Γλαύκο Κληρίδη. Το σχέδιο Ανάν που προέκυψε χαρακτηρίστηκε πολιτική ευκαιρία, με αποτέλεσμα το «Λύση και Ε.Ε.» να αποτελεί το κύριο σύνθημα των Τ/κ. Η τ/κ κοινωνία άρχισε να αισθάνεται πως δεν έχει καμία πλέον προσδοκία από το πολιτικό σύστημα και μόνο οι πολίτες που διεκδικούν μπορούν να κάνουν την αλλαγή. Ενδεικτική η κατακόρυφη πτώση της αξιοπιστίας της τ/κ ηγεσίας, ενδεικτική αλλά και ιστορική η κινητοποίηση στις 14 Ιανουαρίου το 2004, όταν 1 στους 4 Τ/κ βρέθηκαν στον δρόμο για να διεκδικήσουν λύση κτυπώντας όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο συγγραφέας την πόρτα στη νομιμότητα. Το αποτέλεσμα των δημοψηφισμάτων του Σχεδίου Ανάν και των μαζικών κινητοποιήσεων ίσως να μην ήταν εκείνο που ανέμεναν, αλλά σίγουρα υπήρξε ένας καθοριστικός παράγοντας στην επικράτηση της έννοιας της Αυτονόμησης των Τουρκοκυπρίων με σημαντικότερη ίσως στιγμή στη συνέχεια την ανάδειξη του Μουσταφά Ακιντζί στο πηδάλιο της τ/κ κοινότητας.

Τα δύο προαναφερθέντα περιστατικά καταρρίπτουν την απλοϊκή εικόνα που για καιρό επικρατούσε στις αναλύσεις της ε/κ πλευράς. Ότι οι Τουρκοκύπριοι αποτελούν στην καλύτερη περίπτωση υποχείριο της Τουρκίας και στην χειρότερη όργανα της τουρκικής πολιτικής. Αντιθέτως, «το διεκδικώντας την πατρίδα» παρουσιάζει με στοιχεία μία κοινωνία που συνεχώς εξελίσσεται. Από το καθεστώς της απομόνωσης στο οποίο βρίσκεται από το 1964 μέχρι και την τουρκική εισβολή, στην πάλη επικράτησης της κυπριακής της ταυτότητας απέναντι στην τουρκική παρέμβαση μέχρι και την εξέγερση στις αρχές της νέας χιλιετίας.

Από την εποχή δηλαδή των θυλάκων που, όπως μας υπενθυμίζει ο συγγραφέας, οι Τ/κ φορούσαν μαύρα για να διαμαρτυρηθούν σιωπηρά για την Πρωτομαγιά, φτάσαμε στη δημόσια και ανοικτή κριτική των εξουσιαστικών σχέσεων με την Τουρκία το 2008 στα τ/κ ΜΜΕ. Αυτή συνεπώς είναι και η αξία του βιβλίου «Διεκδικώντας την πατρίδα». Για πρώτη φορά καταγράφεται από ελληνοκύπριο, στον ευρύτερο μάλιστα ελληνόφωνο χώρο, όλη η τουρκοκυπριακή εμπειρία και η διαδικασία εκμοντερνισμού της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Από την απομόνωση μέχρι και την εξέγερση. Μία άκρως επιστημονική ανάλυση από έναν ακαδημαϊκό που έχει το προνόμιο να είδε τα πράγματα και από την πολιτική τους σκοπιά.

Το γεγονός ωστόσο ότι για πρώτη φορά καταγράφεται ένα εμπειριστατωμένο βιβλίο για την εξέλιξη της τ/κ κοινότητας, εγείρει το ερώτημα γιατί όλα αυτά αποτελούσαν για χρόνια ένα κλειστό κουτί για την ε/κ πλευρά. Αυτή η απλοϊκή ανάλυση των Τουρκοκυπρίων ως αντικείμενα της ιστορίας, μία κοινότητα που απουσιάζει πλήρως από την ιστορία μας, ίσως να βοήθησε πολλές φορές την πολιτική ελίτ στην ε/κ πλευρά να απαλλαγεί των ευθυνών της. Η απουσία αυτής της βιβλιογραφίας αποδεικνύει πως η δική μας πλευρά αγνόησε και

υποβάθμισε τον ρόλο τους στην ιστορία. Από τις εκάστοτε κυβερνήσεις που την παρουσίαζαν συχνά όργανα της Άγκυρας, μέχρι και εμάς τους δημοσιογράφους που παίζαμε είτε ηθελημένα είτε άθελα μας αυτό τον ρόλο.

Μαζί με την ακαδημαϊκή κοινότητα, μαζί με το πολιτικό σύστημα και εμείς οι δημοσιογράφοι που έχουμε ευθύνη απέναντι στην κοινωνία. Εμείς αργήσαμε να δούμε τον ξεσηκωμό τους το 2003-2004. Ένας ξεσηκωμός που πίεσε για το άνοιγμα των οδοφραγμάτων. Και ενώ στην τ/κ κοινότητα αποτελούσε το πρώτο θέμα συζήτησης για καιρό, στην δική μας πλευρά διαφάνηκε πως πιαστήκαμε στον ύπνο.

Και όσο κι αν είχαμε τότε το ελαφρυντικό της αδυναμίας κατανόησης των Τ/κ λόγω των κλειστών οδοφραγμάτων, δεν δικαιολογείται σήμερα ο τρόπος που αντιμετωπίσαμε για παράδειγμα τον Μουσταφά Ακιντζί. Η ευκολία με την οποία θεωρούμε τους Τ/κ υποχείρια, φάνηκε μετά το Μον Πελεράν 2, όταν δημοσιεύματα στον Τύπο «αποκάλυπταν» διαλόγους που προετοίμαζαν για το ναυάγιο. Αλλά που κυρίως έστρωναν, με μαεστρικό ομολογουμένως τρόπο, το χαλί για το παιχνίδι επίρριψης ευθυνών. Δημοσιεύματα που μιλούσαν για έναν άλλο Ακιντζί, ψυχρό και κυνικό που «συζητούσε με παγωμένο αίμα» και που αγνοούσε τις εκκλήσεις ενός «βαθιά απογοητευμένου» Αναστασιάδη.

Δυστυχώς οι εξελίξεις στην τ/κ κοινότητα καταγράφονταν πάντα σε σχέση με μας. Πως οι εξελίξεις τους δηλαδή, οι σχέσεις δυνάμεων που αναπτύσσονταν επηρέαζαν την δική μας πλευρά. Δυστυχώς ακόμα και η πλειοψηφία των πολιτικών δυνάμεων που μιλούν για λύση, δεν γνωρίζουν την τ/κ κοινότητα. Το «Διεκδικώντας την πατρίδα» είναι μία καλή ευκαιρία να αντιληφθούμε πως οι Τ/κ δεν είναι εν δυνάμει εχθροί στο παρελθόν στο παρόν και στο μέλλον μας. Πιθανόν να αποτελούν

τον στενότερο μας σύμμαχο για να μπορέσουμε να επιβιώσουμε. Αυτό λοιπόν αναμένουμε να κάνουν πράξη μέσα από το αφήγημά τους και οι υποψήφιοι των προεδρικών εκλογών που διαβεβαιώνουν ότι ξέρουν την Τ/κ κοινότητα. Αν στόχος μας είναι ένα κοινό μέλλον, ας προσπαθήσουμε τουλάχιστον να μάθουμε την ιστορία μιας κοινότητας που διεκδικεί και την αυτονομία της και τον σεβασμό της.